

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגרח"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, ג' טבת תשפ"ז | **מסכת ערכין כ"ו-ל"ב** ♦ סופרים ב', ט' - ג', ג' | גליון מס' 1438

השבוע בגליון

- זכרונות השנה הקודמת הדוהים במהלך השנה שלאחריה
- בניית סוכה בבית המקדש
- ישיבה בבית המקדש
- האם העיר חברון היתה מוקפת חומה?
- קריאת המגילה בחברון בשני ימי הפורים
- פירוק החומה לצורך הקמת עיר מקלט
- ירושלים א' וירושלים ב'
- מנהג ירושלים בגט כריתות
- JERUSALEM אינה ירושלים
- ירושלים - שתי מילים במילה אחת
- ירושלים אורו של עולם
- מצווה להשתקע בירושלים
- צדקה לעניי ירושלים קודמת
- תושב ירושלים אינו רשאי לעקור הימנה!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

פיח, עשן ואבק

המחותן איננו, לחש קרוב משפחה רחוק, נרגש עד עמקי נשמתו מן העובדה שהוא הראשון המדווח על כך לאנשים שבסך הכל ביקשו להשקיט את רעבונם בתופין אחד מני רבים שהכינו נשות העיירה, ועתה התביישו אפילו לשתות כוס מים מהול במיומנות במיץ תפוזים. המחותן איננו.

שמונה חדשים לפני כן.

אצבעותיו העבות היו עסוקות בחיטוט ובחיפוש אחר לכלוכים ושאר מרעין בישין שקנו שביתה בחריץ הרחב שבראש הארובה, כאשר נשמע מרחוק קולה של רעייתו המסורה: "משה-יעקב, הם הגיעו!". בהתרגשותו כי רבה כמעט נפל ממרומי הארובה. אלמלא היה וותיק ומיומן במלאכתו לא היה מספיק למתוח את שתי רגליו לצדדים ולהאחז בכל כוחו בכתלי הארובה.

בעודו משלשל עצמו בניחותא, נזכר בימיו הראשונים כמנקה ארובות. היה זה אמצעי נחמד להסיח דעתו מן המאורע הכביר שלפניו. ילד רזה וקטן היה כשנלווה לאביו בפעם הראשונה וזחל איתו לקרביה של ארובה, כתליה מדופנות פיח מר וחללה ערפילים-ערפילים, פיסות קטנות של חומר שחור מפיח התערבלו בתוכה, ולראשונה בחייו הבין מה עושה אביו מבוקר עד לילה. הוא לא העלה על דעתו כי זה גם עתידו. לאחר דקות ספורות הוא נפלט החוצה משתעל כמו בערל הישיש מן הבקתה הסמוכה, שהיה מוצץ את מקטרתו בתאווה בין שיעול למשנהו, עד שנפטר. למחרת הוא כבר נשאר

◄◄

דף לא/א כשהוא אומר תמימה להביא את חדש העיבור

זכרונות השנה הקודמת הדוהים במהלך השנה שלאחריה

במשנתנו אנו למדים, כי שנת המכירה הראשונה של בתי ערי חומה, אשר במהלכה המוכר רשאי לפדות את הבית מידי הקונה, מתמשכת על פני כל השנה, כולל חודש העיבור, ואין מנכים חודש אחד בגין החודש המעובר, וכן נפסק להלכה (רמב"ם הל' שמיטה ויובל פרק י"ב הל' ה').

הלכה מעניינת הוציא ממשנתנו ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת אהע"ז ח"א סי' קי"ט). כידוע, רבינו תם תיקן, כי אדם אשר נשא אשה ולדאבון לב היא נפטרה בתוך השנה הראשונה לנישואיהם בלא שהותירה אחריה זרע, יחזיר לאביה את הנדוניה ואת התכשיטים שהביאה עמה מבית אביה ולא יירשם [ראה בהרחבה גליון 271 מאמר "**רבינו תם על מה ולמה**"]. הפוסקים דנו כיצד לנהוג בשנה מעוברת, מכיון שטעמו של רבינו תם שהתקין את התקנה לשנה אחת בלבד היה, כי לאחר שנה נתינת הנדוניה משתכחת מן הלב ועצבון האב על כך שממונו עבר לחתנו אינו רב. לדעת בעל ה"שבות יעקב" (שו"ת ח"ב סי' קכ"ה), מאחר שהדבר תלוי בשכחה, התקנה פגה כעבור י"ב חודש ממועד הנישואין, ואין צריך להמתין שנה תמימה, כאשר השנה מעוברת.

אולם, ה"חתם סופר" זצ"ל חולק על כך ונימוקו עמו.

לדעתו, המקור לכך שכעבור שנה הזיכרון כהה ונחלש, נלמד מדין בתי ערי חומה. הרמב"ן (ויקרא כה/כט) מבאר כי טעמה של אפשרות גאולת הבית בשנה הראשונה למכירתו היא, כי מכירת בית קשה לאדם, ומשום כך התורה העניקה לו אפשרות לפדותו ולהשיבו אליו. אולם, לאחר שנת מגורים במקום אחר, נתייאש מביתו הקודם ונשתכחו זכרונותיו. זהו המקור לכך, שלאחר שנה הזכרונות מיטשטשים.

והנה, לאחר שמפורש במשנתנו, כי גם בבתי ערי חומה שנה היא שנה תמימה, ובשנה מעוברת השנה מתמשכת על פני שלשה עשר חודשים, הוא הדין לגבי תקנת רבינו תם.

מה טעם בדבר, אם אדם שוכח לאחר שנים עשר חודשים, כלום זכרונו מתארך ומתחזק לרגל שנת העיבור? ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת אהע"ז סי' קי"ט) מבאר, כי כל חג, מועד, ימי אבל וצום, נושאים בחובם זכרונות ייחודיים עבור כל אדם. בהגיע חג הפסח הראשון, מוכר הבית נזכר בסעודת ליל הסדר שנערכה בביתו הקודם ברוב פאר והדר. בהדלקת נרות חנוכה, נפשו יוצאת אל המדף שהתקין בפתח הבניין בצעירותו, וכן הלאה. לאחר שחלף עליו פעם אחת גלגל השנה

עשרים דקות עם אבא בתוך הארובה, קשר דליים ומגרדות אל החבל שאבא שלשל מלמעלה, ובלי לשים לב הפך לעוזרו הקבוע. כשאבא מעד ושבר את רגלו בארובה של אצילה בריטית שהתעקשה כי לא יכניס לביתה את מגפי הטיפוס שלו, היה זה ברור מאליו כי הוא ימלא את מקומו. אביו שכב חודש במיטתו, ולראשונה בחייו הבוגרים נח מעבודתו המפרכת. בהתהלכו בחוץ על משענתו, הבחין משה-יעקב בגוו הכפוף של אביו והחליט: לא עוד! מני אז היה משה-יעקב המפרנס היחידי של המשפחה.

הוא נפלט החוצה מן הארובה, ושאף אל קרבו אוויר צח, כמו שעשה כשיצא מן הארובה בפעם הראשונה בחייו, וחייך בינו לבין עצמו בהרהרו אם גם בתו היתה רוצה להחליף אותו, אם היתה בן. האם גם היא היתה מבחינה בגוו הכפוף? הוא הסיר מראשו את המחשבות הטורדניות באחת. תדיר היו מכבדים אותו לעלות לתורה ב"צלפחד בן חפר לא היו לו בנים כי אם בנות", אחרי ששתי בנותיו הראשונות נולדו בפרשת פנחס, ומאז הדבר הפך למסורת. שבע בנות היו לו בבית. ככל הנראה כלי ניקוי הארובה לא יעברו לדור הבא, אלא אם כן חתנו המיועד ירצה להמשיך במלאכה.

המחשבות על החתן החזירוהו לקרקע המציאות. "משה-יעקב, הם הגיעו!". המחותנים המיועדים נצפו מגיעים לעיירה ומתארגנים בבית קרוביהם. הוא השיל מעליו באחת את סרבל הטיפוס, וזירז את צעדיו הכבדים לביתו.

כעבור שעות אחדות הוא מחה כף מפוייחת בכף מפוייחת ברוב אושר. מזל טוב! איזה חתן! במו עיניו ראה את רב העיירה קורן מאושר בשוחחו עם החתן על עניין שבדברי תורה, ונדמה היה לו אפילו שהרב הנהן בראשו פעם או פעמיים.

"לא יאוחר מחודש כסלו", הדהד קולו של מקריא התנאים, ולא חלפו אלא כמאתיים וארבעים בקרים ולילות, והעיירה היתה כמרקחה לקראת החתונה. הגיע חודש כסלו.

המבוכה היתה רבה. איש עוד לא דיבר על כך, אבל רבים ממכריו של משה-יעקב ניסו לאתרו בינות הקהל, כדי ללחוץ את ידו ולברכו, אך משה-יעקב איננו. "אפשר נתקע בארובה כל-שהיא", ניסה מאן-דהוא להליץ את האווירה הרצינית, אך קפא באחת למראה מבטו החודר של אחיו של המחותן **"שחור**. כן, לא ראית אותו?", שמע אחד השכנים את המחותן מסביר לאחיו איך נראה אבי הכלה, וזה הספיק לו כדי להבין את המתרחש. בתוך שניות ספורות הוא הגיע עם משה-יעקב הצחור כברבור, והטביע את המחותן הנדהם בזרועותיו השריריות. שנים לא קירצף משה-יעקב את עצמו בעצמה שכזו, כפי שעשה לכבוד חתונת בתו הבכורה, וזו היתה הסיבה לכל המבוכה. למחותן הסביר ברצינות-מה: "הדמות המפוייחת שראית בתנאים - לא היתה הדמות האמיתית. הייתי מכוסה בפיח, עשן, אפר ושאר מרעין בישין. עכשיו - הנניו!".

☆ ☆ ☆

משל זה משמש מגיד שיעור מן המובחרים שבבוגרי בית המדרש מאורות הדף היומי, אשר הוצב לשמש כמגיד שיעור בבית כנסת הממוקם באזור 'מעורב'. מידי פעם נכנס יהודי מבוייש, אפילו נכלם, ובטרם יסוב כלעומת שבא, מגיד השיעור מניח יד חמה על כתף מהוססת, ומספר לו את המעשה על מנקה הארובות, וחותם: "אל תבושי! אפשר עולים בלבך הרהורים, 'האני אלך ללמוד תורה'? הראוי אני לכך?. ובכן, ראוי אתה גם ראוי! השכבות העוטות אותך ומבודדות בינך לבין לימוד התורה אינן גופך ובשרך! פיח הן, אבק, עשן, זה לא אתה. כל מי שרגלי אבותיו עמדו למרגלות הר סיני - כשר וראוי הוא ללמוד תורה, שהרי בן מלך הוא".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

על כל מאורעותיה, זכרונו הדואב מרפה מלפיתתו לקראת השנה הבאה, שכן, זכרונות חדשים מן השנה האחרונה דוחקים את הקודמים להם. לפיכך, הדבר אינו תלוי כלל במספר חודשים, י"ב או י"ג, אלא בשנה תמימה החולפת על האדם, עם כל ימיה המיוחדים ונקודות הציון שבה.

דף לב/ב וישבו בסוכות

בניית סוכה בבית המקדש

השבוע לומדי הדף היומי לומדים על עשיית הסוכות בימי עזרא הסופר.

למקרא הפסוקים בספר נחמיה (ח/יג-יח), המובאים בחלקם בגמרתנו, נפרשת היריעה על ההכנות שנעשו לקראת חג הסוכות הראשון, בעת עליית עזרא וחלק מן העם מגלות בבל: "...נאספו ראשי האבות לכל העם הכהנים והלוים אל עזרא הספר ולהשכיל אל דברי התורה. (יד) וימצאו כתוב בתורה... אשר ישבו בני ישראל בסכות בחג בחדש השביעי. ...ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלם לאמר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת סכת ככתוב. (טז) ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סכות איש על גגו ובחצרתיהם **ובחצרות בית האלקים** וברחוב שער המים וברחוב שער אפרים. (יז) ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא ותהי שמחה גדולה מאד".

בתיאור זה ספון פתח לנושא רחב. כידוע, הכהנים אכלו בשר קרבנות קדשי קדשים, שיירי מנחות ולחם הפנים בעזרה בלבד. קרבנות מסוג זה הוקרבו גם בימי חג הסוכות. האם קרבנות אלו היו צריכים להאכל בסוכה? האם נבנתה סוכה בבית המקדש? מפשטות לשון הפסוק הנזכר, שהקימו סוכה "בחצרות בית האלוקים" עולה, כי אכן היתה סוכה גם בבית המקדש.

ברם, מוסכמה פשוטה, לכאורה, זו, טעונה דיון משני היבטים שונים. האחד, האם הכהנים העובדים בבית המקדש **חייבים** בסוכה, ואם כן, האם **ניתן** לבנות סוכה בבית המקדש.

בתחילת המסכת (לעיל ג/ב) למדנו, שהכל חייבים בסוכה, אפילו כהנים, שלא בשעת עבודה. הכהנים, איפה, חייבים בסוכה. מתי? מרש"י ומרבינו גרשום (שם) משתמע, כי המדובר הוא בכהנים שאינם עובדים בחג. אולם, לפי גירסת השיטה מקובצת (שם), מדובר אפילו בכהן העובד ביום בבית המקדש, שבלילה הוא חייב בסוכה, כיון שאינו טרוד בעבודת המקדש. לפי גירסה זו יש לדון, אם גם כהן בעת אכילתו חייב בסוכה, מכיון שאינו טרוד אז בעבודת המקדש.

ברם, אין זה פשוט כל כך לבנות סוכה בבית המקדש, הן מן הבחינה ההלכתית, והן מן הבחינה המעשית.

במסכת זבחים (סב/א) למדנו, כי חז"ל דרשו מן הפסוק (דברי הימים א כח/יט) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל", כי אין לשנות מתבנית בית המקדש, ואפילו לבנות גזוזטרא ארעית לצורך שמחת בית השואבה אסור (סוכה נא/ב)! כמו כן, אסור להקים בעזרה מבנה מעץ, משום "לא תטע לך אשרה כל עץ" (עיי' רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א הל' ט'). מכאן, שאי אפשר לבנות סוכה ולסככה כדין.

מלבד זאת, קיימת מניעה הלכתית נוספת להקמת סוכה במקדש. שהנה, הרמב"ם כותב (הל' בית הבחירה פ"ה הל' א'), כי הר הבית והעזרה היו מקורים!... לא ניתן, איפוא, להקים שם סוכה, שהרי על הסכך להיות תחת כיפת השמים ולא במקום מקורה. אכן, ה"פנים יפות" (דברים טז/כא), כותב, כי מפני הטעמים הנזכרים, לא הקימו סוכה בעזרה, והכהנים אכלו את לחם הפנים ואת שיירי המנחות מחוץ לסוכה. הוא מוסיף ומציין את דברי ה"ילקוט שמעוני", הדורש מן הפסוק (דברים טז/כא) "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה'" - "אפילו בית **אפילו סוכה**", וה"פנים מאירות" מבאר, כי הכוונה היא לסוכת מצווה, שגם אותה אסור להקים בבית המקדש.

ישיבה בבית המקדש: ה"רוקח" (הל' סוכה סי' רי"ט), מגדולי הראשונים, דן גם הוא בנושא ומגיע למסקנה, כי הסוכה לא הוקמה בחצר העזרה. לדעתו, בלתי אפשרי לפרש שהוקמה סוכה בחצר המקדש, שכן, בפסוק מבואר, כי ישבו בסוכות הללו -"וישבו בסכות"- והרי אין ישיבה בעזרה, אסור לשבת בעזרה. יש לציין, כי טעמו של ה"רוקח" אינו מוסכם על הראשונים, שכן, בעלי התוספות (יומא כה/א ד"ה "אין ישיבה") כתבו, כי הכהנים ישבו בעזרה בזמן אכילת בשר הקדשים, וממילא אין כל מניעה לשבת בסוכה בבית המקדש בעת אכילת הקרבנות ("אמרי שמאי" ח"ב סי' י"ג).

ומה בדבר הפסוק הנזכר "ויעשו להם סכות איש על גגו ובחצרתיהם **ובחצרות בית האלקים**", האם אין כאן עדות מפורשת כי הקימו סוכה בבית המקדש? ה'רוקח' (שם) סבור שלא. לדעתו הכוונה היא לסוכות שהוקמו בעזרת הנשים, לאותן הדעות שעזרת הנשים לא היתה מקורה, או שכוונת הפסוק היא לחצרות שהיו בירושלים, אשר נקראו "בית האלוקים", משום שאכלו בהן שלמים ושאר קרבנות הנאכלים בכל ירושלים (וע"ע אמרי שמאי שם).

דף לב/ב עד גמלא בגליל

האם העיר חברון היתה מוקפת חומה?

הדפים הנלמדים השבוע, כוללים את הלכות "בתי ערי חומה", אשר הליך מכירתם כרוך בדינים מיוחדים. בגמרא (לב/א) נאמר, שגם עיר שאינה מוקפת חומה בשעת מכירת הבית, אלא שבימות יהושע בן נון היתה מוקפת חומה, אף היא נחשבת "עיר חומה". הלכה זו פותחת שער לדיונים רחבים אודות אתרים ומקומות שונים, האם היו בעבר מוקפים בחומה ולפיכך הם נכללים בערים המוגדרות כ"מוקפות חומה". הנידון אינו מעשי לימינו אנו, שכן, דין מכירת בתי ערי חומה נוהג בזמן היובל בלבד, אך שאלה זו נוגעת לגבי זמן קריאת המגילה בפורים, שבני הערים המוקפות חומה נוהגים פורים ביום ט"ו באדר, ובני הערים הפרוזות, שלא היתה בהן חומה בימות יהושע בן נון, נוהגים פורים בי"ד באדר.

קריאת המגילה בחברון בשני ימי הפורים: חברון עיר האבות מהווה אחד המוקדים המרכזיים בנידון זה; ההיתה חברון מוקפת חומה בימות יהושע בן נון אם לאו. השאלה הדהדה בחלל העיר כבר לפני למעלה מארבע מאות שנה, ואת תמצית הדברים כתב החיד"א בספרו: "חברון עיר קדשנו תוב"ב - כתב הרדב"ז בתשובה דפשיטא דאינה מוקפת חומה מימות יהושע וקורין בי"ד, אבל מנהג קדום לקרות בה י"ד וט"ו מספק" ("ברכי יוסף" או"ח סי' תרפ"ח אות ב', וכעי"ז בשו"ת "חיים שאל" ח"ב סי' ל"ח אות צ"ד).

לפנינו, איפוא, מחלוקת בין הרדב"ז לבין מנהג העיר, אותו הזכירו וקיימו "רבנן קדישי" (לשון החיד"א בשו"ת "חיים שאל", שם), האם חברון היא בכלל הערים הפרוזות או שמא יש לחשוש שהיתה מוקפת חומה.

הסוגיה היחידה בש"ס העוסקת בזהות הערים המוקפות חומה, היא סוגייתנו. במשנתנו נמנו מספר ערים כמוקפות חומה, ועל כך תמהה הגמרא: "מאי קאמר" - האם ערים אלו בלבד מוקפות חומה? על כך עונה אביי: "**עד** גמלא בגליל, **עד** גדוד בעבר הירדן, וחדיד ואונו וירושלים ביהודה" (עיי' שו"ת "משנת יוסף" ח"א סי' נ"ד בביאור דברי הרדב"ז ח"ב סי' תרפ"א). נשים לב, כי בהתייחסו לגליל אביי אינו אומר "גמלא" אלא "עד גמלא", היינו: כל הערים שבגליל, עד גמלא, מוקפות חומה, ואילו בהתייחסו לירושלים הוא נוקט בשמות שלשת הערים חדיד, אונו וירושלים בלבד; משמע, כי הן בלבד היו מוקפות חומה.

הרדב"ז מביא ראיה נוספת לשיטתו, מהנאמר בסוף מסכתנו (לג/ב, לד/א), כי ערי מקלט הוקמו אך ורק בערים שאינן מוקפות חומה. והנה, חברון שימשה כעיר מקלט, כך מפורש בנביא (יהושע כ/ז), אין לנו אלא להסיק, כי היא לא היתה מוקפת חומה.

אף על פי כן, כאמור, המנהג 'הקדום' היה לנהוג שני ימי פורים בחברון.

הגר"י ליברמן, בספרו שו"ת "משנת יוסף" (שם), מבאר את המנהג.

לדעת "רבנן קדישאי" שבחברון, אשר נהגו פורים בשני הימים, אין לדייק מלשונו של אביי, כי לא היו ביהודה ערים נוספות לבד מאשר חדיד, אונו וירושלים, שכן, מלשון המשנה משמע להיפך, וגדוד, וחדיד, ואונה, וירושלים, **וכן כיוצא בהן**", משמע, כי היו ערים נוספות - וכן כיוצא בהן.

זאת ועוד, רבי יהוסף שואץ זצ"ל, בעל "תבואות הארץ", מוכיח בספרו שו"ת "דברי יוסף" (סי' ב'), כי במשנתנו לא נמנו אלא הערים מוקפות החומה מימות יהושע בן נון אשר היו מיושבות בימי המשנה. כלומר, גם אם נדייק מלשונו של אביי, כי חדיד, אונו וירושלים היו הערים היחידות ביהודה המוקפות חומה מימות יהושע בן נון, אין זה אלא משום שהן היו הערים היחידות שהיו מיושבות בימי המשנה, ולפיכך לא נמנו חברון וערים נוספות שהיו חרבות ושוממות באותה עת.

גם להוכחתו השניה של הרדב"ז הוא מביא דחיה נאה. הרדב"ז טען, כי חברון אינה מוקפת חומה, שהרי שימשה כעיר מקלט. אכן כן, בימים אשר בהם היא שימשה כעיר מקלט, כבר לא היתה מוקפת חומה, אך בימות יהושע בן נון היתה מוקפת חומה, שהמניעה להקים עיר מקלט בעיר מוקפת חומה, אינה מתייחסת לחומה מימות יהושע בן נון, אלא רק עיר שמוקפת חומה בפועל, אין מקימים בה עיר מקלט.

פירוק החומה לצורך הקמת עיר מקלט: מכאן, עובר בעל "תבואות הארץ" להוכיח, כי חברון היתה גם היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון. הנה, מקרא מלא הוא כי עפרון שוחח עם אברהם אבינו בחברון, "לעיני כל באי **שער** עירו", אם היה שער, הוא היה מקובע בחומה, שאין לו כל תכלית לבדו, וכאשר כלב ביקש מיהושע (יהושע יד/יב) "את ההר הזה... כי ענקים שם וערים גדולות ובצורות... ויתן את חברון לכלב". עלינו להסיק, כי מתחילה היתה מוקפת חומה, וכאשר ביקשו להכשיר את חברון כעיר מקלט, הרסוה, כמפורש בגמרתנו, כי אם עלו בגורל הלווים ערים מוקפות חומה, סתרו את חומתן כדי לפרז את הערים ולהכשירן לשמש כערי מקלט. ניתן, איפוא, להבין את מקור המנהג העתיק בחברון לקרוא את המגילה בשני הימים מחמת הספק (ועיי' עוד בשו"ת "משנת יוסף סי' נ"ג, מדוע עיר מעין זו נחשבת מוקפת חומה מימות יהושע בן נון לגבי קריאת מגילה).

פנינים

דף כו/א לאשר לו אחוזת הארץ

מי שייך למי?

מספרים כי אצל אחד מגדולי הדיינים בדורות שעברו, התנהל דין תורה על אודות חלקת שדה. בשלב מסויים של הדיון הרב יצא לראות את השדה, רכן אל עבר הקרקע, וכרה את אוזנו כאפרכסת כמאזין לדבריה. לתדהמתם של הנוכחים הסביר הדיין: כל אחד ממכם טען "כולה שלי". האזנתי לאדמה, והנה אף היא טוענת: "שניהם שלי"... ("מגנזכנו העתיק").

דף כח/א המבזבז אל יבזבז יותר מחומש

בזבוז לצדקה - כפרה על בזבוז לצדקה...

רבי אליהו חיים מייזל מלודז' פטרונם של עניים היה, ואת כל כספו העניק להם.

פעם נשאל, כיצד הוא עובר על דברי חז"ל, כי אין לבזבז יותר מחומש.

- **אכן**, השיב, חטאתי ופיזרתי יותר מדי. כדי לכפר על חטא זה הריני נותן לצדקה עוד ועוד, כנאמר "וחטאתך בצדקה פרוק". ושוב הריני עובר על האיסור וחפץ לכפר עליו בצדקה, וחוזר חלילה...

דף ל/ב הואיל ומכר עצמו לעבודת כוכבים אידחה אבן אחר הנופל ת"ל גאולת עולם תהיה לו וביובל יצא

כי לא ידח ממנו נידח

בוא וראה, היה מתפעל האדמו"ר מסוכטשוב זצ"ל, בעל ה"שם משמואל". אפילו אדם שפל ביותר, אשר מכר את עצמו לגוי ונעשה שמש לעבודה זרה, מלבד שנצטוינו לפדותו, הקב"ה מייחד שמו על אדם נקלה זה ואומר "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם... אני ה' אלוקיכם".

הנקודה הפנימית שבכל יהודי, אינה נפגמת לעולם!...

דף לא/א המוכר בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל מיד וגואל כל שנים עשר חדש

מדוע אין בית בעיר חומה חוזר ביובל?

שונה מכירת בית בעיר חומה ממכירתו בעיר אחרת בכך שאינו חוזר ביובל. ה"משך חכמה" נותן טעם מעניין לדבר.

אין בונים חומה אלא סביב עיר הזקוקה להגנה מפני האוייבים. אם בתי העיר ישובו בשנת היובל לידי המוכרים, יתכן מצב שבו בבת אחת, בשנת היובל, ישובו בעלי הבתים לעירם, כשאינם מכירים זה את זה, שכן חמישים שנה לא התראו, ואינם מכירים היטב את מבנה העיר. אם תפרוץ אז מלחמה - רע ומר יהיה גורל העיר כאשר דריה אינם מכירים אותה היטב ואינם מכירים זה את זה די הצורך כדי להתאגד ולהשיב מלחמה שערה...

דף לא/א להביא את חדש העיבור

"להביא..." - הוספה בדין קיים

מטבע הלשון "להביא את..." מופיע בדברי חז"ל מספר פעמים. מה היא משמעותו?

עיון מדוקדק מלמד שהכוונה היא, כי הדין הנלמד כאן אינו דין חדש אלא הוספה בדין קיים: יודעים אנו כי ניתן לגאול במשך שנה, ועתה אנו למדים כי השנה כוללת גם את חודש העיבור.

הסבר זה בולט במסכת ברכות (יג/ב): "בן זומא אומר ימי חייך - הימים, כל ימי חייך - הלילות". ואילו חכמים אמרו "ימי חייך - העולם הזה, כל ימי חייך - להביא לימות המשיח". בן זומא הוסיף חובת הזכרת יציאת מצרים בלילות, ואילו חכמים לא באו אלא לומר שחובת ההזכרה לא תפסק אלא תמשיך גם בימות המשיח, לפיכך אמרו "להביא לימות המשיח" (הגדה של פסח - עיוני ההגדה).

לעילוי נשמת
מרת **מרים יפה** ע"ה
ב"ר דוד יסנר הי"ד נלב"ע ה' בטבת תשנ"ז
תנצב"ה
הונצחה ע"י בניה **דוד ושלמה יפה** שיחיו

דף לב/ב ה"נ תרי ירושלים הוו

ירושלים א' וירושלים ב'

ירושלים עיר הקודש, שעיני כל נשואות אליה, לא היתה היחידה שנשאה את השם ירושלים. כך מפרשים רבא ורב אשי את משנתנו, ולדבריהם, בימי קדם היתה קיימת עיר נוספת בשם ירושלים.

מנהג ירושלים בגט כריתות: ידיעה חשובה זו, משמשת כפתרון מושלם, לכאורה, למנהג בגיטי כריתות שטעמו אינו ידוע. בגט כריתות מציינים את הנתונים שעל פיהם ניתן לזהות את בני הזוג המתגרשים, ובין היתר כותבים את שם העיר שבה נערך הגט. בגיטי כריתות הנערכים בירושלים, מקפידים לכתוב "ירושלם", ללא האות "יוד", כמקובל. מדוע?

מניעת מכשלות בגיטין: היו שכתבו, כי לאור דברי גמרתנו ניתן להניח, כי הקפדה זו נועדה להבדיל בין גיטין שנערכו בירושלים ההיסטורית, לבין גיטין שנערכו בירושלים השניה. אומנם, בימינו אין חשש לבלבול ולהטעייה, מאחר שהעיר ירושלים השניה אינה קיימת זה מכבר, אך אין משנים את מנהג הדורות, כדי שלא להטיל לעז בגיטין קודמים. לאמר, אם יחליטו לשנות מן הנהוג ולכתוב "ירושלים", הדבר עלול לעורר פקפוק לגבי הגיטין הישנים, שבהם נכתב "ירושלם" ויטענו כי הם אינם טובים ובלתי כשרים, ויש לבדוק אחר צאצאיהם של כל אלו שהתגרשו בירושלים (שו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"ז סי' ע"א, שו"ת "היכל יצחק" אה"ע ב' סי' נ"ז, שו"ת "עטרת פז" ח"א כרך ג' - אה"ע סי' י"א).

JERUSALEM אינה ירושלים: פוסקי זמנינו מציינים, כי אם אירע שנכתב גט בירושלים והשם ירושלים כתוב כרגיל, ללא השמטת האות "יוד", הגט יהיה כשר, מפני שאין כיום עיר נוספת בשם ירושלים, וממילא לא קיים חשש לאי בהירות כל שהיא לגבי מקום כתיבתו של הגט ("ציץ אליעזר" שם). **אומנם, קיימות ערים ועיירות במקומות שונים ברחבי העולם המכונות "ג'רוזלם" - JERUSALEM, אך זהו שמן המקורי, לא "ירושלים", ואין לחשוש מבלבול שעלול להיווצר בינן לבין ירושלם עיר הקודש** (שו"ת "עטרת פז" שם).

ירושלים - שתי מילים במילה אחת: כאן המקום לברר, הלמאי באמת שמה של ירושלים ההיסטורית נטול האות "יוד", כפי שאכן שמה של העיר מופיע בתנ"ך פעמים רבות. ובכן, בתקופה הראשונה שלאחר בריאת העולם, עיר הקודש נקראה 'שלם', כך אנו למדים מן הפסוק (בראשית יד/יח) "ומלכי צדק מלך שלם". לאחר מכן, אברהם אבינו כינה את הר המוריה "יראה" - (בראשית כב/יד) "ויקרא אברהם שם המקום ההוא יראה". או אז, המילה "יראה" צורפה למילה "שלם", וכך נוצרה "ירו-שלם" (תוס' תענית טז/א ד"ה "הר").

דף לב/ב קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא

ירושלים אורו של עולם

גמרתנו, כסוגיות נוספות בש"ס, דנה במחלוקת הידועה אם "קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא", או שמא "קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא", ואף להלכה נחלקו הראשונים אם קדשה לעתיד לבוא (בעל העיטור אות פ' פרוזבול בשם הרב קרובנו החסיד) או לא קדשה לעתיד לבוא (הראב"ד בהשגות לרמב"ם, הל' בית הבחירה, סוף פרק ו'). הרמב"ם (שם הל' י"ד-ט"ז) נוקט, כי שני נושאים נפרדים עומדים על הפרק - קדושת המקדש וירושלים וקדושת ארץ ישראל, ולגבי קדושת המקדש וקדושת ירושלים פוסק הרמב"ם כי הן שרירות וקיימות, ושום גלות או חורבן לא יוכלו להן, ואילו קדושת ארץ ישראל שנתקדשה על ידי יהושע בן נון בטלה לדעתו, ונותרה קדושה שקידש עזרא.

אף על פי שכיום כולנו טמאי מתים, וקדושה זו אינה נוגעת למעשה לגבי אכילת קדשים קלים ומעשר שני הנאכלים בירושלים, עדיין היא נוגעת לגבי הלכות מעשר שני, ולהלכות, איסורים ומנהגים נוספים, זאת, לבד מן האיסור המפורסם לעלות להר הבית, הנובע מקדושת המקום [ראה בהרחבה בגליון 492 מאמר "**עליה למקום המקדש**"].

אסור לפדות מעשר שני בירושלים: מעשר שני הוא מעשר שעל בעל הפירות להפרישו מן הפירות ולאוכלו בירושלים בקדושה. מאחר שכיום אנו טמאים, איננו רשאים לאכול מעשר שני. במקרה זה, ניתן לפדות את המעשר תמורת כסף, אפילו שווה פרוטה בלבד. ברם, בפני תושבי ירושלים שבתוך החומות התגלעה בעיה חמורה, מאחר שהלכה היא (עיי' רמב"ם הל' מעשר שני פ"ב הל' ד'), כי אין פודים בירושלים מעשר שני הראוי לאכילה, ומאחר שקדושת ירושלים ודיני הקדושה נותרו עליה כבימים עברו, נמצאו יהודי ירושלים מביטים בעשירית מפירותיהם [שנגמרה מלאכתם ולא הוכשרו לקבלת טומאה] בכליון עיניים, שאינם רשאים לאוכלם

החזון איש - ניתן לטמא את הפירות: ה"חזון איש" זצ"ל (שביעית סי' ה' ס"ק י') פסק, כי הם רשאים לטמא את הפירות, ואו אז לפדותם, שכן, האיסור לטמא פירות מעשר שני הוא משום שעל ידי כך לא ניתן יהיה לאוכלם בקדושתם, אך מאחר שממילא לא ניתן לאוכלם, מותר לטמאם ולפדותם מפני ההפסד הגדול (וע"ע בספר ארץ מהגרי"מ טיקוצינסקי זצ"ל עמ' קכ"ה בשם הגר"ש סלנט זצ"ל, ובדרך אמונה מע"ש פ"ב הל' ד').

מצווה להשתקע בירושלים: אחת מן ההלכות הנוספות הנובעות מקדושת ירושלים היא "הכל מעלין לירושלים", אותה למדנו לפני זמן קצר בתחילת מסכת ערכין (ג/ב, וכתובות קי/ב). הלכה זו קובעת, כי אדם רשאי לדרוש מבני ביתו לעלות עמו לירושלים. אם הבעל חפץ בכך ואשתו מסרבת, הבעל רשאי לגרשה ללא מתן דמי כתובתה. וכן להיפך, האשה רשאית לתבוע מבעלה לעלות להתגורר בירושלים, ואם הוא מסרב היא רשאית לתבוע ממנו לגרשה ולהעניק לה כתובה ("שולחן ערוך" אהע"ז סי' ע"ה סעי' ד'). לדעת התשב"ץ (ח"ג סי' ר"א), טעם הלכה זו הוא משום קדושת ירושלים, והוא מציין בחידוד, כי גם בזמנו תופעת העליה לירושלים החרבה היתה שכיחה, ועדיין נותר בירושלים שמץ מן הניסים שהיו בה, "שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום".

צדקה לעניי ירושלים קודמת: הלכה נוספת הנובעת מחמת קדושת ירושלים היא, כי עניי ירושלים קודמים בקבלת מעות צדקה משאר העניים, כשם שעניי ארץ ישראל קודמים לעניי חוץ לארץ (עיי' שו"ת "חתם סופר" סי' רל"ג). משום כך, כאשר ביקשו לשנות צדקה שנודבה לטובת עניי ירושלים וליתנה לעניי צפת, המהר"י הלוי איטינגא אסר את הדבר, ואחד מנימוקיו הוא, כי "אין משנים מצדקה לצדקה" (שו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' פ'), ששתי דרגות של צדקה הנה.

תושב ירושלים אינו רשאי לעקור הימנה!: לדעת בעל שו"ת "פרי הארץ" (ח"ג יו"ד סי' ז'), הגר בירושלים אינו רשאי לעקור ממנה כדי להשתקע בעיר אחרת בארץ ישראל, משום שקדושתה של ירושלים עולה על קדושת יתר ערי הארץ! כפי שהדר בארץ ישראל אינו רשאי לעקור לחוץ לארץ [ראה בשו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"ג סי' כ"ב, שדייק כן מדברי הראשונים].

וגם מנהגי תפילה מסויימים שבירושלים עיר הקודש, שונים מהלכות התפילה שבכל מקום אחר על פני כדור הארץ. הרמ"א ("שולחן ערוך" או"ח סי' קל"א סעי' ב') פוסק, כי במקום שאין בו ספר תורה, אומרים תחנון בלי נפילת אפיים. באותו מקום, שאין בו ספר תורה, גם אין אומרים ברכת מעין שבע בתפילת ליל שבת (או"ח סי' רס"ח ו"משנה ברורה" ס"ק כ"ד).

ירושלים נחשבת כבית כנסת עם ספר תורה: והנה, בירושלים נוהגים ליפול אפיים בעת אמירת תחנון ונוהגים לומר תפילת מעין שבע בליל שבת, גם במקום שאין בו ספר תורה. הסיבה לכך היא, כי ירושלים נחשבת כמקום קבוע לתפילה מחמת קדושתה, ולפיכך, אין צורך בספר תורה (עיי' שו"ת "אגרות משה" ח"ג יו"ד סי' קכ"ט, "מזבח אדמה" דף ב', ו"אשי ישראל" עמ' רס"ג ועמ' שס"ה).

כל הדינים שיסודם בקדושת ירושלים, נוהגים כמובן אך ורק בירושלים המקודשת, אותה שנתקדשה בשעתה ונתקדשה לעתיד לבוא. כל השכונות החדשות שבירושלים רבתי, אינן בכלל הדינים האמורים (ראה "אשי ישראל" שם ושירת יצחק עמוד 49, בשם הגרש"ז אוייערבאך זצ"ל).